

Bruksela, 3 października 2025 r.
(OR. en)

13521/25

CULT 102
CODEC 1432
EEE 26
SOC 645

PISMO PRZEWODNIE

Od:	Sekretarz generalna Komisji Europejskiej (podpisała dyrektor Martine DEPREZ)
Data otrzymania:	2 października 2025 r.
Do:	Thérèse BLANCHET, sekretarz generalna Rady Unii Europejskiej
Nr dok. Kom.:	COM(2025) 587 final
Dotyczy:	SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW w sprawie pierwszej oceny okresowej działania „Europejskie Stolice Kultury” na lata 2020–2033

Delegacje otrzymują w załączeniu dokument COM(2025) 587 final.

Załącznik: COM(2025) 587 final

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 2.10.2025 r.
COM(2025) 587 final

**SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

**w sprawie pierwszej oceny okresowej działania „Europejskie Stolice Kultury” na lata
2020–2033**

{SWD(2025) 284 final}

1. Wprowadzenie

Tytuł **Europejskiej Stolicy Kultury** (zwany dalej „ESK”), który zrodził się w 1985 r. z idei byłej greckiej minister kultury Meliny Mercouri, jest sztandarowym działaniem Unii Europejskiej. Celem tej inicjatywy jest promowanie i docenianie bogatej różnorodności kulturowej i wspólnego dziedzictwa Europy, a tym samym wzmacnianie wśród jej mieszkańców poczucia przynależności do wspólnej przestrzeni kulturowej, a także zwiększenie wkładu kultury w długoterminowy rozwój miast. Początkowo miasta były wskazywane jako „Europejskie Miasta Kultury” przez państwa członkowskie na podstawie rezolucji ministrów odpowiedzialnych za kulturę, w której uznawano zasadniczą rolę miast w tworzeniu i rozpowszechnianiu kultury w Europie. Za sprawą decyzji 1419/1999/WE (zmienionej decyzją nr 649/2005/WE w 2005 r.) „Europejskie Miasta Kultury” przemianowano na „Europejskie Stolicę Kultury”, a inicjatywa stała się działaniem wspólnotowym. W 2006 r. przyjęto kolejną decyzję (1622/2006/WE), uzupełniającą zasady wyboru i monitorowania poszczególnych Europejskich Stolic Kultury. Obecna podstawa prawna, decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 445/2014/UE, została przyjęta w 2014 r. i obejmuje lata 2020–2033.

Niniejsze sprawozdanie stanowi pierwszą ocenę okresową działania ESK na lata 2020–2033, zgodnie z wymogami art. 16 ust. 2 decyzji. Oceniono w nim wyniki tego działania w oparciu o pięć kryteriów oceny ustalonych w wytycznych i zestawie narzędzi służących lepszemu stanowieniu prawa, którymi są skuteczność, efektywność, adekwatność, spójność i wartość dodana UE, a także na podstawie długoterminowego wpływu interwencji na lepsze zrozumienie potencjalnej spuścizny związanej z organizacją obchodów ESK. Celem oceny jest również określenie dobrych praktyk i wskazanie wniosków dla przyszłych ESK i europejskich miast zainteresowanych dalszym rozwijaniem swoich strategii kulturalnych i oferty kulturalnej. Ponadto w ocenie określono potencjalne usprawnienia działania, które należy rozważyć w kolejnej inicjatywie po 2033 r.

Ze względu na wpływ COVID-19 na realizację działania na początku okresu 2020–2033 podjęto decyzję o włączeniu szerszego zakresu różnych Europejskich Stolic Kultury oraz uwzględnieniu miast posiadających tytuł, które zostały wybrane i monitorowane na podstawie przepisów poprzedniego aktu prawnego. Uznano to za konieczne, aby uzyskać lepsze spojrzenie na długoterminowe skutki działania.

Koncepcja działania

Zgodnie z obecną podstawą prawną obejmującą lata 2020–2033 dwa państwa członkowskie są uprawnione każdego roku do organizowania obchodów ESK zgodnie z porządkiem chronologicznym określonym w decyzji. Ponadto w latach 2022, 2024, 2028, 2030 i 2033 tytuł może również otrzymać miasto z państwa EFTA/EOG, kraju kandydującego lub potencjalnego kraju kandydującego (państwa niebędącego członkiem UE). Państwa członkowskie zarządzają własną procedurą wyboru na szczeblu krajowym, w ramach odpowiedzialności ich odpowiedniego organu i z pomocą Komisji Europejskiej. Za organizację konkursów otwartych między miastami w państwach niebędących członkami UE odpowiada bezpośrednio Komisja.

Konkursy rozpoczynają się nie później niż sześć lat przed rokiem obchodów, kiedy to dane państwo członkowskie (a w przypadku konkursu pomiędzy miastami z państw niebędących członkami UE – Komisja) publikuje zaproszenie do składania wniosków. Zaproszenie obejmuje sześć kryteriów określonych w podstawie prawnej: „wkład w strategię

długoterminową”, „wymiar europejski”, „treści kulturalne i artystyczne”, „wykonalność”, „zasięg” i „zarządzanie”.

Wybór odbywa się w dwóch etapach: wybór wstępny nie później niż pięć lat przed rokiem obchodów (miasta kandydujące są ograniczone do krótkiej listy), a następnie wybór ostateczny dziewięć miesięcy później (do tytułu zaleca się jedno miasto). Zespół ekspertów rozpatruje oferty pod kątem celów i kryteriów określonych dla działania. Na podstawie zalecenia zespołu dane państwo członkowskie (w przypadku państw niebędących członkami UE – Komisja) oficjalnie wyznacza zwycięskie miasto.

Po wyznaczeniu miasto jest poddawane procesowi monitorowania do roku obchodów. W ramach tego procesu Komisja zwołuje trzy posiedzenia przedstawicieli miasta i zespołu w celu dokonania przeglądu postępów i udzielenia wskazówek. Na podstawie zalecenia zespołu po zakończeniu procesu monitorowania Komisja na początku roku obchodów podejmuje decyzję, czy wypłacić nagrodę im. Meliny Mercouri danemu miastu. Nagroda jest finansowana z programu „Kreatywna Europa”.

Zespół ekspertów odpowiedzialny za procedury wyboru i monitorowania składa się z maksymalnie 12 członków: dziesięciu z nich jest powoływanych w trybie ciągłym przez instytucje i organy UE na trzyletnią kadencję (trzech przez Parlament Europejski, trzech przez Radę UE, trzech przez Komisję i jeden przez Europejski Komitet Regionów), a maksymalnie dwóch członków jest powoływanych przez dane państwo członkowskie.

Komisja dokonuje wstępnego wyboru ekspertów europejskich w drodze otwartego zaproszenia do wyrażenia zainteresowania. Kryteria wyboru ekspertów wymieniono w art. 6 podstawy prawnej.

Działaniem zarządza Komisja za pośrednictwem działu programu „Kreatywna Europa” Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury (DG EAC).

W porównaniu z poprzednim działaniem w działaniu ESK uregulowanym decyzją nr 445/2014/UE wprowadzono następujące zmiany:

- brak konieczności potwierdzania wybranych miast na szczeblu UE, przy czym tytuły ESK są nadawane bezpośrednio przez dane państwo członkowskie;
- otwarcie na kraje kandydujące, potencjalne kraje kandydujące i państwa EFTA/EOG;
- bardziej szczegółowe i solidne kryteria wyboru, z większym naciskiem na długoterminowy wpływ działania ESK i wymiar europejski;
- włączenie kwestii związanych z profilami członków zespołu do podstawy prawnej;
- zorganizowanie trzech posiedzeń monitorujących zamiast dwóch, z których pierwsze odbędzie się na trzy lata przed rokiem obchodów, a ostatnie kilka miesięcy przed rokiem obchodów;
- przeniesienie odpowiedzialności za ocenę *ex post* z Komisji Europejskiej na wyznaczone miasto;
- przesunięcie wypłaty nagrody im. Meliny Mercouri z dwóch miesięcy przed rozpoczęciem roku obchodów na początek roku.

2. Stan realizacji działania

Od 1985 r. tytuł przyznano 82 różnym miastom we wszystkich państwach członkowskich UE (w tym w Zjednoczonym Królestwie do czasu wejścia w życie umowy o wystąpieniu w 2020 r.), a także miastom w pięciu państwach niebędących członkami UE: w Islandii (2000 r.), Turcji (2010 r.), Norwegii (w latach 2000, 2008, 2024), Serbii (2022 r.) i Macedonii

Północnej (2028 r.). Zgodnie z obecną podstawą prawną wybrano 22 miasta, z których 13 zorganizowało obchody ESK lub jest w trakcie ich organizacji w momencie opracowywania niniejszego komunikatu, a 9 zostało wybranych i przygotowuje swój rok obchodów.

Decyzja nr 445/2014/UE została zmieniona w 2017 r. w celu włączenia państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, które są stronami Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym. Decyzję ponownie zmieniono w 2020 r. ze względu na pandemię COVID-19. Oba miastom będącym Europejskimi Stolicami Kultury w 2020 r. (Rijeka i Galway) zaoferowano możliwość przedłużenia ich roku obchodów do 30 kwietnia 2021 r. Ponadto rok ESK w Timișoarze i Eleusis przesunięto z 2021 r. na 2023 r., natomiast rok obchodów w Nowym Sadzie przesunięto z 2021 r. na 2022 r.

Przyznanie statusu kraju kandydującego do UE Ukrainie i Gruzji w 2022 i 2023 r. sprawiło, że oba kraje kwalifikowały się do udziału w konkursie otwartym dla miast w państwach niebędących członkami UE, ponieważ oba kraje uczestniczą również w programie „Kreatywna Europa”.

3. Ustalenia wynikające z oceny: sukcesy i wyzwania

Skuteczność

Stwierdzono, że działanie ESK przyczyniło się do zwiększenia liczby imprez kulturalnych i poszerzenia oferty kulturalnej w miastach, które otrzymały tytuł, zarówno pod względem rodzaju wydarzeń, jak i ich lokalizacji. Biorąc pod uwagę lokalne oceny w ramach działania ESK w latach 2013–2022, **typowy rok ESK obejmuje około 1 000–1 200 odrębnych wydarzeń kulturalnych**. Miało to również znaczący wpływ na inwestycje w działalność i infrastrukturę kulturalną w miastach, które otrzymały tytuł, a budżety kulturalne administracji tych miast są często około 5 razy większe dzięki temu, że stały się one Europejską Stolicą Kultury. **Z oficjalnych danych dotyczących ESK w latach 2013–2022 wynika, że w tym okresie we wspieranej przez ESK działalności kulturalnej uczestniczyło około 38,5 mln osób** – jako członkowie publiczności, kuratorzy albo beneficjenci projektu. Takie ożywienie, wraz z możliwością bezpłatnego powszechnego uczestnictwa w wielu wydarzeniach, sprawiło, że kultura dotarła do szerszego grona odbiorców i zachęciła do uczestnictwa osoby, które wcześniej nie brały udziału w imprezach kulturalnych. Na przykład w kilku obchodach ESK uczestniczyli uczniowie, osoby ze środowisk defaworyzowanych (na przykład migranci i bezrobotni), a także osoby mieszkające w peryferyjnych dzielnicach miasta.

Działanie ESK przyczyniło się również do wzmocnienia sektora kultury i sektora kreatywnego w miastach, które otrzymały tytuł. Chociaż po części wynikało to ze specjalnych projektów w zakresie budowania zdolności, to w dużej mierze rolę odegrało tworzenie formalnych i nieformalnych ekosystemów kulturowych. Działanie ESK stało się zachętą dla lokalnych zainteresowanych stron do współpracy przy opracowywaniu i realizacji programów kulturalnych. Współpraca ta, wraz z doświadczeniem w zarządzaniu licznymi projektami kulturalnymi na niespotykaną dotąd skalę, pomogła w rozwoju lokalnych talentów i budowaniu długoterminowych zdolności sektorowych.

W ocenie podkreślono, w jaki sposób w ramach ESK skutecznie realizowany jest strategiczny cel tego działania, czyli zwiększenie międzynarodowej widoczności miast, które otrzymały tytuł, dzięki solidnemu programowi kulturalnemu. Świadczy o tym w szczególności coraz większa liczba obcokrajowców odwiedzających miasta, które otrzymały tytuł, ale także szersze

relacje w mediach międzynarodowych przed rokiem obchodów i w jego trakcie oraz ściślejsza współpraca międzynarodowa. Ogólnie rzecz biorąc, z analizy tych Europejskich Stolic Kultury, które zebrały odpowiednie dane, wynika, że **rok ESK może zwiększyć liczbę odwiedzających o około 30–40 %** (z czego 25–35 % pochodzi z zagranicy).

Efektywność

W ocenie stwierdzono, że z założenia **ESK jest działaniem opłacalnym, na które można pozyskać finansowanie publiczne i prywatne przy stosunkowo niskich kosztach dla Unii (około 3–5 mln EUR rocznie)**. Z analizy budżetów ESK w latach 2013–2022 wynika, że **na działanie pozyskano łącznie około 900 mln EUR na finansowanie programu na rzecz kultury w całej UE**, z uwzględnieniem wszystkich środków finansowych wydanych ze źródeł unijnych, krajowych, regionalnych, lokalnych i prywatnych.

Nagroda im. Meliny Mercouri (1,5 mln EUR) stanowi jedynie ułamek całego budżetu ESK miast, które otrzymały tytuł – od 2 % do 7 %. Znaczna część przypada na źródła publiczne, przy czym 71 % budżetu pochodzi z finansowania krajowego, lokalnego i regionalnego. Należy jednak zauważyć, że często istnieje rozbieżność między planowanymi a faktycznymi budżetami, a większość miast boryka się z niedoborami wynikającymi z różnych przyczyn, np. ograniczonych zobowiązań finansowe ze strony rządów krajowych i nieprzewidzianych okoliczności. Tylko kilka miast zrealizowało swoje programy zgodnie z pierwotnymi prognozami budżetowymi.

W ocenie wskazano również wyzwania mające wpływ na efektywność działania oraz wnioski, które miasta kandydujące lub posiadające tytuł mogą wyciągnąć z doświadczeń związanych z byciem Europejską Stolicą Kultury. Na przykład ograniczenia czasowe między etapem wyboru wstępnego a etapem wyboru ostatecznego stanowią problem dla miast kandydujących, które czasami nie są w stanie dopracować swoich wniosków między dwiema rundami wyboru. Na późniejszym etapie mogą napotkać trudności z wykorzystaniem pracy, którą już wykonali, i kompetencji, które nabyły w trakcie procedury składania ofert. Ponadto mogą mieć trudności z zapewnieniem wystarczającej wymiany doświadczeń i komunikacji pomiędzy poprzednimi, obecnymi i przyszłymi Europejskimi Stolicami Kultury.

Efektywność procedur wyboru i monitorowania

Zgodnie z obecną podstawą prawną proces wyboru obejmuje następujące etapy:

- zaproszenie do składania wniosków: co najmniej 6 lat przed rokiem obchodów;
- termin składania wniosków: co najmniej 10 miesięcy po opublikowaniu zaproszenia do składania wniosków;
- posiedzenie poświęcone wyborowi wstępnemu i sprawozdanie: 5 lat przed rokiem obchodów;
- zmieniony termin składania wniosków oraz posiedzenie poświęcone wyborowi ostatecznemu i sprawozdanie: około 9 miesięcy po posiedzeniu poświęconemu wyborowi wstępnemu;
- wyznaczenie miasta: 4 lata przed rokiem obchodów;

Po wyborze ostatecznym odbywają się trzy posiedzenia monitorujące – trzy lata, 18 miesięcy i dwa miesiące przed rokiem obchodów. Chociaż zainteresowane strony, z którymi przeprowadzono konsultacje, uznają obecne procesy wyboru i monitorowania za ogólnie dobrze funkcjonujące, wskazały również obszary wymagające poprawy:

- **harmonogram składania wniosków:** chociaż na szczeblu rządowym harmonogram procesu wyboru uznaje się ogólnie za wystarczająco dobry, miasta uważają, że dotrzymanie obecnych terminów jest trudne. W szczególności dotyczy to dziewięciomiesięcznego okresu między wyborem wstępnym a ostatecznym. Te krótkie ramy czasowe wywierają presję na miasta, zwłaszcza mniejsze lub mniej doświadczone, jeśli chodzi o budowanie stosunków międzynarodowych i zabezpieczenie zobowiązań ze strony lokalnych zainteresowanych stron;
- **posiedzenia monitorujące:** niektóre zainteresowane strony opowiedziały się za przejściem z procesu monitorowania na bardziej doradczą rolę, przy czym członkowie zespołu ekspertów mieliby ściśle współpracować z miastami, oferując rozwiązania w czasie rzeczywistym i mentoring. Odpowiadałoby to wyzwaniom związanym z brakiem koniecznych umiejętności i budowania zdolności w Europejskich Stolicach Kultury.

Ogólnie rzecz biorąc, chociaż cztery lata po wyborze mogłyby być dla miast wystarczającym czasem na realizację tego wydarzenia, wspomniane ramy czasowe mogą stanowić wyzwanie, jeżeli miasto nie osiągnęło jeszcze pewnego poziomu dojrzałości kulturowej. Niekoniecznie oznacza to, że mniej przygotowane miasta nie powinny być brane pod uwagę jako kandydaci do tytułu, ale ich ofertę powinno się jednak poddać realistycznej analizie i ocenie w świetle faktycznych możliwości kulturowych miasta, a jeśli dane miasto zostanie wybrane, należy zapewnić wystarczające doradztwo, monitorowanie i możliwości w zakresie budowania zdolności.

Zainteresowane strony zauważyły również potencjalną stratę czasu z powodu nieporozumień dotyczących dwóch kluczowych wymiarów ESK, czyli wymiaru europejskiego i spuścizny. Wprawdzie uczestnicy oceny stwierdzili, że ostatecznie zrozumieli oba te pojęcia, niektórzy uznali, że jaśniejsze wytyczne dotyczące tego, jak wygląda wymiar europejski w praktyce, pozwoliłyby zaoszczędzić czas na etapie składania ofert lub planowania.

Kolejnym obszarem wymagającym poprawy jest proces wdrażania członków zespołu ekspertów do ich zadań i przekazywania im obowiązków. Nowi członkowie często nie dysponują odpowiednimi narzędziami, by płynnie rozpocząć pracę, co powoduje utratę wiedzy i rozbieżności w wypełnianiu obowiązków. Aby sprostać tym wyzwaniom, dla działania ESK korzystne mogłoby być opracowanie usystematyzowanych procesów wdrażania do zadań i podkreślenie roli doradczej członków zespołu ekspertów. Ogólnie rzecz biorąc, uznano, że bardziej scentralizowana strategia komunikacyjna na szczeblu UE zwiększyłaby widoczność całej inicjatywy, ale również miast posiadających tytuł, dając im cenne wsparcie.

Spójność

Działanie ESK jest wyrazem bardzo dużej spójności wewnętrznej i zewnętrznej. Procesy wyboru miast otrzymujących tytuł i zarządzania nimi są dobrze dostosowane do celów ESK, a w procesie składania ofert wymaga się, aby miasta włączyły swój projekt ESK w szerszą strategię kulturalną, angażując jednocześnie różne zainteresowane strony i różne szczeble sprawowania rządów. Szczególnie ważne są krajowe zainteresowane strony, które często postrzegają ESK jako kwestię o znaczeniu krajowym. Mogą jednak pojawić się wyzwania związane z równoważeniem priorytetów lokalnych z celami europejskimi, zwłaszcza w odniesieniu do wymiaru europejskiego.

Działanie ESK jest zgodne z innymi programami UE, zwłaszcza ze sztandarowym programem UE dla sektora kultury i sektora kreatywnego – „Kreatywna Europa”. Mają one wspólne cele,

takie jak zwiększanie różnorodności kulturowej i wspieranie współpracy transgranicznej. Obie inicjatywy również wspierają konkurencyjność sektora kultury i sektora kreatywnego w UE, zwiększają uczestnictwo w kulturze, jak i propagują tożsamość europejską. Działanie ESK łączy się z priorytetami UE w dziedzinie zazieleniania i włączenia społecznego. Istnieje jednak pole do poprawy w zakresie dostosowania do priorytetów środowiskowych i polityki zewnętrznej UE. Chociaż miasta, które otrzymały tytuł, ich regiony i państwa członkowskie mogą korzystać z finansowania UE, w tym z finansowania w ramach polityki spójności w dziedzinie kultury, działania ESK są słabo powiązane z finansowaniem unijnym. Jeżeli chodzi o związek z inicjatywami krajowymi, w ocenie dostrzeżono synergie, a także pewne niewielkie nakładanie się działań.

Unijna wartość dodana

Działanie ESK wykazuje **wyraźną i znaczącą unijną wartość dodaną** wynikającą ze **wspierania międzynarodowej współpracy między podmiotami działającymi w sektorze kultury w miastach, które otrzymały tytuł, a ich odpowiednikami w innych krajach, zwiększenia widoczności miast europejskich oraz propagowania wspólnej europejskiej tożsamości kulturowej**. Dzięki wsparciu ze strony ESK miasta – zwłaszcza mniejsze i mniej uznane na arenie międzynarodowej – z powodzeniem uzyskały dostęp do globalnych sieci kulturalnych, były gospodarzami ambitnych i zróżnicowanych programów w dziedzinie kultury oraz przyciągnęły odbiorców i uwagę mediów, co w przeciwnym razie byłoby nieosiągalne.

Inicjatywa ta nie tylko ożywiła międzynarodową turystykę i partnerstwa transgraniczne, ale również przyczyniła się do rewitalizacji obszarów miejskich, zaangażowania obywatelskiego i rozwoju lokalnych sektorów kultury. Niektóre miasta wyróżniają się jako wybitne przykłady tego, w jaki sposób tytuł ESK może działać jako katalizator długoterminowego rozwoju, dyplomacji kulturalnej i ucieleśniania wartości UE, takich jak tolerancja i pokój. Umożliwiając współpracę z artystami i instytucjami zarówno z UE, jak i z państw trzecich, działanie pomaga osiągnąć cele dyplomacji kulturalnej UE i wzbogaca kulturę w całej Europie.

Niemniej jednak w ocenie zwrócono uwagę na szereg ograniczeń strukturalnych, które stanowią przeszkodę dla rozwinięcia pełnego potencjału działania ESK. W szczególności brak formalnego instytucjonalnego mechanizmu wymiany wiedzy oraz brak scentralizowanej bazy danych podmiotów działających w sektorze kultury ograniczają trwałość i zasięg sieci utworzonych w roku obchodów. Ponadto, chociaż inicjatywa skutecznie promuje wartości europejskie, niespójne wsparcie polityczne i ograniczone zaangażowanie po roku obchodów mogą zmniejszyć późniejszy wpływ. Z oceny wynika zatem, że bardziej usystematyzowane wsparcie na szczeblu UE (w zakresie komunikacji, wymiany danych i planowania działań stanowiących spuściznę obchodów) miałoby zasadnicze znaczenie dla zwiększenia skuteczności i trwałego wpływu działania ESK.

Adekwatność

Działanie to nadal rozwija się wraz ze zmianami społeczno-gospodarczymi i krajobrazem kulturowym Europy. Nawet jako jedno z najdłuższych działań kulturalnych UE inicjatywa ta pozostaje dostosowana do długoterminowych celów rozwoju miast, w szczególności dzięki włączeniu kultury do urbanistyki i kształtowania polityki. Wymóg opracowania kompleksowych strategii kulturalnych przez miasta składające oferty zmienił sposób, w jaki gminy postrzegają i wykorzystują kulturę, co często prowadziło do opracowania lub udoskonalenia ogólnomiejskiej polityki kulturalnej. Procesy te nie ograniczają się wyłącznie

do miast, które otrzymały tytuł. Nawet miasta, którym go nie przyznano, odnoszą korzyści w postaci lepszych strategii kulturalnych i ram planowania. Istnieje kilka przykładów na to, w jaki sposób procedura składania ofert może stymulować rozwój strategii regionalnych na szczeblu wykraczającym poza samo miasto.

Włączenie działania ESK do ram polityki miejskiej często zwiększa znaczenie dotychczas wprowadzonych środków i je rozszerza, nadając im większą rangę i ponownie skupiając uwagę na rozwoju kultury. Ponadto procedura składania ofert wzbudza zaufanie zarówno do przywódców politycznych, jak i do sektora kultury, co często skutkuje konkretnymi inwestycjami w rewitalizację obszarów miejskich opartą na kulturze. Wyniki te są szczególnie istotne, gdy budżety gmin na kulturę maleją. Stolice kultury pełnią rolę inicjatywy przewodniej, która zapewnia lokalne poparcie polityczne, a także stanowi solidny dowód na społeczno-gospodarczą wartość inwestycji w kulturę. Oceny *ex post* konsekwentnie wykazują efekt dźwigni przynoszący szersze korzyści gospodarcze i kulturalne proporcjonalnie do inwestycji początkowych, czym miasta uzasadniają stałe i zwiększone wsparcie dla inicjatyw kulturalnych.

Spuścizna działania pozostaje kluczowym zagadnieniem w kontekście ewentualnych pytań dotyczących adekwatności ESK. Niektóre miasta utworzyły organizacje dbające o spuściznę, lecz w wielu innych brakuje odpowiednich długoterminowych mechanizmów planowania. Ponieważ wiele korzyści płynących z roku obchodów staje się widocznych dopiero po latach od jego zakończenia, szybka likwidacja organów odpowiedzialnych za realizację ESK często skutkuje utratą szans na utrzymanie dynamiki działań. Słabe planowanie działań stanowiących spuściznę obchodów oraz ograniczenia w zakresie danych i brakiem długoterminowych ram oceny zmniejszają zdolność do wykorzystania pełnego wpływu inicjatywy. W ujęciu ogólnym inicjatywa ESK przyczyniła się do zwiększenia wagi oceny polityki kulturalnej w Europie. Grupy dyskusyjne podkreśliły coraz większe zainteresowanie oceną oddziaływania kultury, a wiele europejskich sieci miast tworzy specjalne zespoły zajmujące się taką oceną. Sugeruje to, że przedmiotowa inicjatywa odgrywa kluczową rolę w rozwoju praktyki oceny polityki kulturalnej na szczeblu lokalnym.

Innym ważnym wymiarem adekwatności tego działania jest jego potencjał w zakresie wspierania rozwoju regionalnego poprzez współpracę miast z ich okolicą. Niektóre przykłady pokazują, w jaki sposób inicjatywa może skutecznie prowadzić do decentralizacji korzyści kulturalnych i zwiększyć dostęp do kultury w wielu gminach. Wyzwania strukturalne utrzymują się jednak w szczególności na obszarach wiejskich i w mniejszych gminach, które mogą nie mieć możliwości, aby skutecznie uczestniczyć w tej inicjatywie.

Jednocześnie działanie dostosowano, by pozostało adekwatne do priorytetów polityki UE, w tym poprzez rozszerzenie możliwości uczestnictwa na państwa niebędące członkami UE, położenie większego nacisku na skutki długoterminowe oraz promowanie wymiaru europejskiego. Obecne debaty na temat roli i widoczności wymiaru europejskiego oraz niedostatecznej reprezentacji priorytetów środowiskowych i cyfrowych w formalnych kryteriach wyboru świadczą jednak o tym, że istnieją obszary, które należy jeszcze udoskonalić, by zachować adekwatność inicjatywy w szybko zmieniającym się kontekście politycznym.

4. Wnioski

Z oceny wynika, że ESK jest udanym sztandarowym działaniem UE o dużej opłacalności i niewielkim wpływie na budżet UE. Ponadto działanie to może mieć transformacyjny wpływ na poszczególne miasta kandydujące i miasta wybrane, ponieważ wymaga długoterminowego

planowania i włączenia kultury w lokalną politykę miejską, miasto mogło być brane pod uwagę przy przyznawaniu tytułu. ESK wykazuje również silną spójność z innymi działaniami UE (w szczególności z programem „Kreatywna Europa”) i umożliwia upowszechnianie wartości UE oraz promowanie Europejczyków zawodowo związanych z kulturą i europejskich artystów oraz ich dzieł w UE i poza jej granicami.

W pierwszej ocenie okresowej działania „Europejskie Stolice Kultury” na lata 2020–2033 uwypuklono zarówno sukcesy, jak i wyzwania oraz zawarto kluczowe wnioski dotyczące jego przyszłości. Ustalenia wyznaczają kierunek dla ESK przy przejściu do następnego etapu po 2033 r., zapewniając stały sukces i adekwatność tego działania.

Większy nacisk na „wymiar europejski” w konkursie: „wymiar europejski” jest kluczowym elementem działania ESK i kryteriów wyboru. Z informacji zwrotnych wynika jednak, że często nie jest on w pełni zrozumiały dla różnych zainteresowanych stron. Komisja Europejska mogłaby zbadać sposoby pogłębienia wiedzy w tym zakresie.

Wiedza długoterminowa: ze względu na brak formalnej sieci ESK istnieje ryzyko utraty wiedzy między nowo mianowanymi a poprzednimi miastami. Komisja mogłaby zbadać, w jaki sposób wspierać wymianę wiedzy w społeczności ESK, aby w pełni wykorzystać potencjał tego działania, w szczególności w odniesieniu do jego wymiaru europejskiego.

Działania informacyjne: Komisja Europejska systematycznie przekazuje informacje o oficjalnym nadaniu tytułu Europejskiej Stolicy Kultury wieloma kanałami, w tym w komunikatach prasowych, na stronach internetowych i w mediach społecznościowych. Komisja Europejska i inne instytucje ogólnounijne nie prowadzą jednak obecnie żadnych skoncentrowanych działań informacyjnych na szczeblu UE w celu promowania miast będących Europejskimi Stolicami Kultury. Ogranicza to widoczność działania, jego oddziaływanie i wiedzę społeczeństwa na jego temat. Działanie ESK skorzystałoby na działalności informacyjnej UE, która wspiera i uzupełnia prace miast posiadających tytuł, w koordynacji z państwami członkowskimi i przy ich wkładzie. Powołanie ambasadorów ESK na szczeblu politycznym mogłoby pomóc w realizacji tej inicjatywy.

Dane: zestaw wskaźników dostarczonych przez Komisję Europejską organizacjom odpowiedzialnym za organizację różnych konkursów ESK należy poddać przeglądowi w oparciu o wyniki i luki w danych wskazane w trakcie procesu oceny.

Zespół ekspertów: zespół ekspertów powinien posiadać odpowiednie umiejętności i zasoby do skutecznego wykonywania swoich zadań. Komisja mogłaby zacieśnić współpracę z innymi instytucjami, aby zapewnić różnorodność składu zespołu zarówno pod względem reprezentacji, jak i wiedzy fachowej. Ponadto usystematyzowany proces wdrażania nowych członków w ich zadania pomógłby zapewnić ich dobre przygotowanie i wsparcie w płynnym przejmowaniu zadań od odchodzących członków.

Planowanie długoterminowe: z oceny wynika, że w niektórych miastach długoterminowy wpływ działania nie jest w pełni odczuwalny. Komisja mogłaby rozważyć uwzględnienie w większym stopniu kryterium „wkładu w strategię długoterminową” oraz udoskonalenie kryteriów i wskaźników oceny, aby pomóc w osiągnięciu długoterminowych skutków w poszczególnych miastach kandydujących.

Podsumowując, ocena dostarcza kluczowych informacji na temat postępów programu i jego potencjału. Po 40 latach działanie to jest nadal istotne i pożądane przez miasta i terytoria, które chcą rozwijać się dzięki kulturze. Ważna jest jednak aktualizacją działania, aby było ono nadal

adekwatne w przyszłości, w szczególności poprzez uwzględnienie pojawiających się tendencji z ostatnich lat, takich jak większa liczba mniejszych miast otrzymujących tytuł.